

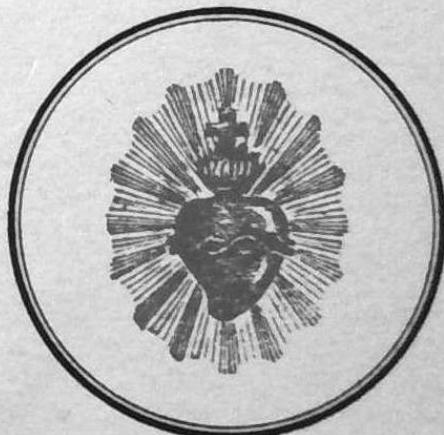
J. U.

EUN DIVERRA EUS BUHEZ

Viktoria Konan a Zant-Luk

LEANEZ E RETRED KEMPER

Gilhotinet e Paris, d'an 21 a viz gouere 1794

-- Eunglo Sant-Iltud --

J. U.

Eun diverra eus buhez

Viktoria Konan a Zant-Luk

Leanez e Retred Kemper

Gilhotinet e Paris, d'an 21 a viz gouere 1794

B R E S T
Moullerez ru ar C'hastell, 4

1926

Viktoria Konan a Zant-Luk

IMPRIMATUR :

Kemper, 2 a viz mezeven 1925.

P. MESSAGER, vikel vrás.

Viktoria Konan a Zant-Luk⁽¹⁾

Leanez e Retred Kemper

gilhotinet e Paris d'an 21 a viz Gouere 1794

AN TIEZ A RETRED

An holl a oar petra eo an tiez a Retred. E Kemper, Kemperle, Brest, Lesneven, ez eus anezo. Retrejou a vez roet evid ar wazed, ar merc'hed, meur a wech ar bloaz, ha n'eus netra gwelloc'h evit netât ha krenvât an eneou, rey d'ezo eun perz nevez da garet ha da zervicha Doue. Kalz vad o deus gret ar retrejou-ze en hor bro.

Diou vaouez eus Gwened, an dimezell a Gelen hag an dimezell de Francheville, eur Jezuist, an Tad Huby, hag eur beleg, an aotrou a Gerlivio, eo o deus laket en o fenn sevel an tiez a Retred. An ti kenta, e Gwened, a voe gret er bloaz 1674, e Raozoun e 1678, e Kemper e 1678, e Kastel-Paol e 1680, e Naoned e

---

(1) An tam skrid-man a zo eun diverra eus eul levr galleg skrivet gand an Aotrou Crosnier, beleg, eus Angers, hag a zo e gwerz e Paris, e ti G. Beauchesne 117, rue de Rennes (6^e).

Eur retred a bade eiz derivez. Diou brezegenn hemdez a veze, unan diouz ar mintin, eun all d'ar pardaez. Al Leanezed a boanie gand an dud a veze er retred, a lenne dirazo leoriou santel, a roe d'ezo aliou, kenteiliou mat, a zisplege dirazo an taolennou evel m'en doa gret Mikel an Nobletz.

E Kemper e veze a-wechou retrejou gallek, hag aliesoc'h retrejou brezonek.

E gwirionez, Leanezed ar Retred n'oant ket Leanezed. Beva a reant, evel al Leanezed, eur vuhez santel, met ne veze ket goulenet outo ober veu ebet. Hanvet e vezent Itronenez pe zimezelled ar Retred. Ober a ch'hellent evel ma karent eus o danvez. Senti a reant ouz an hini a c'houarde an ti, pedi a reant a-unan; en eur ger, henvel oant ouz Leanezed, hep beza Leanezed gwirion.

Er penn kenta Itronenez ar Retred a oa holl eus familhou tud-chentil. N'oant ket niverus. E Gwened ez oa eun dek bennak, e Kemper pemp pe c'houec'h hepken, met daoust da-ze, dre o nerz-kalon, o aked, e reant labour vat, ha Doue hepken a anavez pegement a eneou a zo bet santelaet en o ziez.

VIKTORIA KONAN A ZANT-LUK

He zad, Jili Konan a Zant Luk, a oa den a lezenn, kuzulier e Lez-Uhel Raozoun. He mamm a oa Fransenza ar Bot, eus maner ar Bot, e Kimerc'h. Viktoria a zo ganet e Raozoun d'ar 27 a viz genver 1761. Badezet e voe gand he contr, chaloni a Roazoun, hag a zo bet eskob e Kemper eus 1773 betek 1790. Teir c'hoar he devoe ha daou vreur.

Eun tiegez kristen meurbet oa hini Konan a Zant Luk. An tad hag ar vamm a oa tud santel hag a zoujans Doue. Ar vamm a vase he-unan he bugale hag a en em lake abred da zeski d'ezo o fedennou ha gwirioneziou ar feiz, ha skol a roe d'ezo, ouspenn, war bep tra.

Tremen a raent o amzer e Raozoun hag e Kimerc'h, e maner ar Bot. Eun deiz, epad eur veach e Breiz-Izel, Viktoria a glevas an Tad Corret, eus a Urz ar Jesuisted, o lavaret d'ezo ar c'homzou-man: « Viktoria, va merc'hig, c'houi ho pezo ar viktor var ho techou fall. » Ne ententas ket neuze ar c'homzou-ze, met divezatoc'h ec'h ententas anezo.

Viktoria, ez-vihan, a oa leun a vuez, hedro, buanek, met kenteliou he mamm ha re he eontr, a reas d'ezzi en em zizozer a-nebeudou eus he zechou fall. N'he doa ket c'hoaz nao bloaz, pa voe laket e skol Leanezed ar Vizitasion e Raozoun. He mamm n'ez ae nemed eur wech an amzer d'he gwelet, rak c'hoant he doa e vije eñet he merc'h gand al Leanezed karget d'he skolia. Hag ar pez a c'hoantae en em gavas. Viktoria a blegas, a zeskas senti, a voe ken mat da bedi, ma voe kavet din da gommunia da zeiz Nedelec 1770, araok m'he doa c'hoaz dek vloaz, ar pez ne c'hoarvezet ket alies en amzer-ze.

Setu aman al lizer a skrivas d'ezzi he mamm, lizer a ziskouez pebez maouez oa ar vamm-ze.

« Va merc'h ker, klevet em eus gand ar vrasa levenez ha frealzidigez ho pezo an eurvad da gommunia da zeiz santel Nedelec. Ah! c'houi a vo ken eürus hag an Elez. Ar re-man, en Nenv, a wel Doue; met c'houi a zougo ho Toue en ho kalon. Preparit d'ezan eur c'havell dereat. Gouzout a rit, dre garantez evidoc'h, evid ho tenna eus daouarn an drouk-spered, an Doue Holl-c'halloudek, an eil Ferson eus an Dreinded, a zo en em c'hret den; ganet eo, nann en eun ti pinvidik, el lec'h ma vije bet gret stad d'ezan, met en eur c'hraou, war eum dournad foenn... Ah! va merc'h ker, pegen teneraet e vez ar galon, pa zonjer er Mabig Jesus o chouzany yenienn ha paourentez!

« Dre ho santelez grit eus ho kalon eur c'havell da bliout d'ezan. Ar vertuziou a ziskouezot a dle beza ar

bleuniou a ginnigot d'ezan: habasketed, sentidigez, izelled a galon. Rak Doue ne gar ket an dud lor-c'hus. Bezit mat da bedi, ra vo ho pedennou eñin ha didroidell, ra zeuint eus a greiz ho kalon, rak ho kalon eo a dle komz ouz Doue. Rak-se, hep diskouez d'ar re all, savit alies ho kalon warzu Doue e doug an deiz, ha lavarit d'ezan ennoc'h hoc'h-unan : « Va Doue, va c'halon a zo war c'had ac'hanoec'h. Deuit, Bugel karantezus, ha digasit d'in an holl vertuziou a c'hell ober d'in plijout d'eoc'h. » A-wechou all e c'hel-lot lavaret: « Deuit, va Jesus, ha preparit hoc'h-unan va c'halon. Gouzout a rit n'em eus netra. Met, c'houi eo an Holl-C'halloudek, ha va c'haret a rit : a-walc'h eo.

« Al Leanezed santel a ra skol d'eoc'h, hag hoc'h eontr beleg, a zesko d'eoc'h, kalz gwelloc'h egedon, ar pez a dleit ober ha lavaret. Ma 'm eus skrivet d'eoc'h al lizer-man, eo o veza m'oun laouen abalamour d'ar grasou a ro Doue d'eoc'h, hag o veza m'emaoun a-spered ganeoc'h.

« Erbedet em eus ac'hanoec'h d'ar Werc'hez Vari, hor patronez ha Rouanez an Nenv. Goulennet em eus evidoc'h eun oferenn en eur chapel vurzudus a zo eul leo ac'han. Goulennet em eus diganti ma skuilho war-noc'h, gand autre he Mab Santel, an holl c'hrasou, an holl furnez ha doujans Doue ho peus ezomm evit plijout d'ezan. Pedet em eus ar Werc'hez Vari da gemitret ac'hanoec'h evid he bugel. Araok m'oac'h ganet, em boa erbedet ac'hanoec'h d'ezzi. Fiziet oc'h bet enni ganen. Pedit ive, c'houi, ar Werc'hez, ma vezo en ho

kalon ar feiz, ar garantez he doa pa zouge ar Mabig Jesus, an Hini a resevot da zeiz santel Nedeleg.

« Kenavo, va merc'h ker. Karit Doue a greiz kalon, hag e vezot benniget gantan. Ar brasa tenzor eo kaout Doue er galon. Hag an tenzor-ze eo a hetan d'eoc'h, o veza m'am eus evidoc'h ar vrasha karantez. »

Lavaret a rer, en deiz ma kommunias, da c'houel Nedeleg 1770, Viktoria a lakeas en he fenn mont da Leanez,

Ne jomas e skol al Leanezed nemet bloaz hanter. Da c'houde he mamm en em gargas da beurzeski anezi. Chom a reas eun nebeut bloaveziou e Raozoun, nemed epad an hanv e teue da vaner ar Bot, da Gimerc'h. Er bloaz 1771, d'he dek vloaz, ez eas gand he mamm hag unan eus he c'hoarezda Vrest, da welet eun itroun, mignonez d'he familh. Eun deiz, an itroun-ze a bedas ar vamm da vont d'ar c'hoarilec'h da welet eur pez-c'hoari. An itroun Konan a Zant Luk ne falvezas ket d'ezi mont. « Da vihana, lezit ho tiou verc'h da zont; plijadur o dezo, ha traou dereat hepken a vo diskouezet er c'hoari-lerec'h. » Evit kaout peoc'h, an itroun Konan a Zant Luk a respountas, « Mat, ma lavar va diou verc'h o deus c'hoant mont, e roan va aotre. » An itroun eus Brest a gave d'ezi e vije laouen ar vugale o veza pedet, hag e laverfent ya hep marc'hata. Met Viktoria a lavaras nann hep troidellat. He c'hoar, yaouankoc'h, a oa nec'het, ne ouie ket petra da respont: « Penos? eme Viktoria, hag ez afes, va c'hoar, da veza touallet gant plijadu-

reziou ar bed? Gouzout a rez hon eus, dre hor Badiziant, troet kein d'ez? Hor mamm a ro aotre d'eomp da lavaret ya pe nann, o veza ma kred omp poellek a-walc'h evit ober ar pez a zo gwella. Heuilhomph he skouer hag he c'henteliou...

Abred, evel a weler, e tiskouezas he nerz-kalon. Kendelc'her a reas da studia evit pinydikat he spred, hentchet gand he mamm ha mistri all a zikoure ar vamm, rak ar vamm, o veza m'he doa da entent ouz kalz a vugale, ne gave ket a amzer a-walc'h evit ren he-unan deskadurez Viktoria hag he bugale all. An eontr, beleg ha chaloni, a-raok beza hanvet da eskob e Kemper, a zikouras ive Viktoria da zeski he relijon ha skianchou all.

E Raozoun, o veza m'edo an tad en eur garg uhel, ar familih Konan a Zant Luk a oa brudet, hag hervez ar c'hiz, e rankent digemeret en o zi kalz tud, pedi da leina alies a-walc'h, hag o-unan e vezent pedet ive. Pa dosteas ouz pemzek vloaz, Viktoria a heulie a-wechou he c'herent d'ar festou bras, hag evel ar plac'hed all eus he oad, e voe laket da zansal. Eur plac'h koant oa, ha plijadur a gemeras o vont d'ar festou ha da zansal. Evel holl verc'hed Eva, e klaskas plijout d'ar bed, kempenn he bleo braoa ma c'helle, ha kalz amzer a golle o renka he c'hoef. Ar vamm a oa war evez, ha ne lezas ket he merc'h da goll he fenn. Gant madelez e roas d'ezi ar c'henteliou he doa ezomm da glevet, ha Viktoria a voe kerkent sklerijennet he spred. N'he doa gret netra fall, met evelato e teuas keuz bras d'ezi... « Edon o vont d'en em goll,

emezi. » Hag e lenvas dourek war ar pez a c'halve folleñez he yaouankiz.

Da fin ar bloaz 1775, an tad a roas an dilez eus e garg, hag a zeuas da jom evit mat da vaner ar Bot, e Kimerc'h. Tostat a rae evelse ouz e vreur hanvet e 1773 da eskob e Kemper. Eur beleg, an aotrou a Bennanros, a zeuas da vaner ar Bot, evit lavaret an oferenn ha kelenn ar vugale, ha dreist-holl an daou baotr. Gwechall oa bet Jezuist, met Urz ar Jezuisted a oa bet diskaret, e Frans, gand ar roue Louis XV, hag ar Jezuisted a rankas mont du-man, du-hont, el lec'h ma vezé ezomm anezo.

Ar vuhez pemdeziek, e maner ar Bot, a oa henvel a-walc'h ouz ar vuhez a ren ar venec'h en eul leandi, Pep tra a veze gret d'an eur merket gand ar c'hloc'h, Da zeiz eur diouz ar mintin, an Itron a Zant Luk a veze er chapel gand he familh; lavaret a rae ar pedennou ha da c'houde e lenne eur pennad eus eul leor santel bennak, hag an aotrou a Bennanros a lavare an oferenn. Goude kreisteiz, a-raok kregi el labour, an itroun a lenne Buhez ar Zent pe eul leor all, ha diouz an noz, eun eur a-raok koan, e veze bodet an dud adarre er chapel. Eno e veze lavaret ar chapeled ha gret adarre eur pennad lenn en eul leor santel. Eun eur goude koan, e veze lavaret ar pedennou diouz an noz, gret eur pennad lenn, hag ar vugale, a-raok mont d'o gwele, en em lake war o daoulin evit beza benniget gand o c'herent.

Edoug an deiz peb hini a rae e labour. An daou baotr a veze o studia e kichen o c'heñnenner. An tad a

daole evez war e zouarou hag al labourou. Ar vamm a boanie gand he merc'hed evit peurzeski anezo ha lakat doun doujans Doue en o c'halon. Ouspenn-ze, poania a rae gand an dud a veve endro d'ar maner. Diouz ar mintin, bugale ar verourien ha re all a zirede

Maner er Bot, e Kimerc'h

d'ar maner, hag an itroun a zeske d'ezo o fedennou hag o c'hatekiz. Viktoria a zikoure he mamm el labour santel-ze. He zikour a rae ive da louzaoui ar re glanv. D'ar mare-ze n'oa ket kalz a vedisined war ar maez, hag an dud klavy ha gouliet a veze louzaouet alies gand an itrounezed vat a veve er maneriou. Viktoria he dese plijadur vrás oc'h entent ouz ar re glanv, hag

en eur louzaoui anezo, e kave komzou karantezus da lavaret d'ezo evid o c'hennerza hag o frealzi.

Karet Doue ha karet an nesa. Setu aze al lezenn gristen. Al lezenn-ze a oa heuliet e maner ar Bot. Ar c'his a oa da gaout er maner eur paour, paour ar maner, a veze bevet ha lojet eno. Pa varve unan, e veze kemeret eun all.

Ouspenn da eur paour e veze gret aluzenn. Da zerveziou merket e veze digemeret ar beorien er maner ha roet d'ezo soubenn ha dilhad. An derveziou-ze a veze derveziou a levenez evit Viktoria hag he c'hoarezed, a veze karget da zervicha ar beorien.

Ma z'eus bet, etouez an dud-chentil gwechall, hiennou hag a oa fall, kriz, digalon, re all, evel a weler, ha stank c'hoaz, a oa mat, karantezus, hag ar gouerien a veve dindanno a veve eurus meurbet. Meur a hini eus tud pinvidik an amzer hirio, e lec'h dispen an dud-chentil gwechall, a rafe gwelloc'h kemezet skouer warno hag en em ziskouez eveldo madelezus e kenver o nesa.

Eskop Kemper a zeue bep an amzer da vaner ar Bot. Epad ma chome, e veze c'hoaz muioc'h a bedennou er maner. Kovez a rea ar vistri hag ar zervicherien hag ec'h alie anezo da garet sakramant an Aoter. Viktoria a zigore he c'houstians d'he eontr, a c'houlenne kuzul digantan, rak kizidik oa neuze he c'houstians, aon he doa ato da veza gret eur pec'hed bennak.

D'an oad a bemzek vloaz, Viktoria a reas he zonj da veza Leanez. He spered a droe wardu Leanezed sant Fransez a Zal e leandi ar Vizitasion e Raozoun,

el lec'h m'oa bet gwechall er skol. Met, o veza bet eun nebeut amzer e Kemper evit jubile 1776, e klevas anois Leanezed ar Retred ha meuli ar vad a reant. Goullenn a reas penos e tremenent o amzer, mont a reas d'o zi, gwelet a reas « Dimezelled » ar Retred. Hag o sonjal el labour santel gret en ti-ze, Viktoria a lavaras enni he-unan: « Ober labour an ebrestel, sikour an eneoù d'en em zavetey, petra zo kaeroch! Ha ma 'z afen, me ive, da veva gant Dimezelled ar Retred? »

Goulenn a reas kuzul digant he eontr. An aotrou 'n Eskob a lavaras d'ez i komzou ar profed Daniel: « Ar re a vo bet desket a vo lugernus evel sked an oabl, hep ar re o dezo hentchet kalz re all war hent ar wiরionez a vo evel stered peurbadus. »

Goudé ar c'homzou-ze, Viktoria ne voe mui en arvar. D'ar Retred eo ez aio.

Distro d'ar gear, e lavaras d'he c'herent petra c'hoantae. Ar vamm a roas kerkent he asant. He zad, hep lavaret nann, marzeze evit gwelet ha start oa mennoz e verc'h, marzeze ive glac'haret da goll anez, a zisklerias d'ez i n'ez afe d'ar Retred nemet p'he dije eur bloaz war 'n ugant leun.

Viktoria a reas meur a naved, a reas pinijennou bras, a skuilhas kalz daelou evit kaout autre he zad da vont buan d'ar Retred. Doue a felle d'ezan evelse startat an ene kaer-ze. Viktoria, hep fall-galoni, a gendale'bas da veva evel araok, da zikour he mamm, d'ober skol d'he c'hoarezed ha da vugale ar vro, da entent ouz ar re glany hag ar beorien, d'en em zante-laat muioc'h mui bemdez. O c'houzout e veze e Kem-

per diou wech muioc'h a retrejou brezonek eget a retrejou galleg, ec'h en em lakeas a-zevri *da zeski ar brezoneg*, rak ne ouie ket mat a-walc'h ar yez-se c'hoaz.

Evelse e tremenas he amzer da c'chedal mont d'ar Retred. D'an oad a driouec'h vloaz, hervez m'o deus diskleriet he c'hoarezed, Viktoria a c'houlenne ar c'hras da veza merzerez. « Mervel da dri bloaz ha tre-gont evel Jezuz-Krist ha mervel merzerez!... » Ar pez a c'houlenne a zo bet roet d'ezi gant Doue.

ER RETRED

Goude beza bet aotre he zad, Viktoria, evel m'edo ar c'hiz neuze, a dremenras e ti he zud eur bloaz d'en em brepri evit beza digemeret e renk Dimezelled ar Retred. Muioc'h a bedennou, a binijennou eget araok a reas c'hoaz er bloaz-ze, met laouen e veze evel kentoc'h. Studia a reas doun ar relijon, katekiz a reas d'ar vugale, hag e kenver ar beorien hag ar re glany e tiskouezas muioc'h a garantez. Erfin, eskob Kemper, mignon ar Retred ha rener Viktoria, a verkas d'e nizez an eil a viz c'houevrer 1782 evit mont evit mat da di ar Retred.

Daelou c'houero a voe skuilhet e maner ar Bot, Ar gerent, ar zervicherien, ar beorien, an holl o doa keuz da Viktoria.

D'an eil a viz c'houevrer, mintin mat, ar vamm, gand he feder merc'h, a gerze da di ar Retred, e Kemper. An ti-ze a zo breman ennan kazarn an archerien, war blasenn La Tour d'Auvergne.

O welet mogeriou an ti, Viktoria a lavaras ar c'homzou-man: « Aze e vezin evid ato, en ti-ze eo e vevin, rak c'hoanteet em eus beva ennan. »

Ar vamm a lavaras da Zuperiorez ar Retred: « Dont a ran, Dimezell, da lakat etre ho tauourn an tenzor priziusa am eus er bed. »

Eskob Kemper a oa en em gavet ive. Edo er chapel, gwisket evit lavaret an oferenn. Ober a reas eur brezegenn gaer war ar gouel: ar Werc'hez Vari o kinnig he mab en Templ. Eur vamm all hirio a ginnige da Zoue ar pez a gare ar muia war an douar. Rey a reas da Viktoria he gwiskamant santel, hag epad an oferenn, araog ar gommunion, an nizez a lennas ar bedenn d'en em vouestla da Zoue.

Dioc'htu, hep poan ebet, Viktoria a heulias penn da benn reolenn ar Retred. Nebeut amzer goude m'en em gavas, e voe eur retred vrezonek. Viktoria, o vez a m'he doa studiet ar brezoneg, a c'hellas labourat epad ar retred-ze, ha mat meurbet.

Karet a rae ar bedenn, eur skouer oa evit dimezellet ar Retred, hag ar re-man a oa leun a zoujans hag a garantez eviti.

Evelato e teuas d'ezzi enkrez ha poan-spered. Daoust m'en em blije er Retred, e c'houenne outi he-unan ha n'oa ket gwelloc'h mont en eun urz strisoc'h, urz Leanezed Karmez pe eun all. Hag evid anaout ske-roch c'hoant Doue, e reas eur retred. Kaout a reas ar peoc'h, hag e lavaras e chomfe beteg ar fin en ti m'oa deuet ennan.

Kendalc'her a reas eta da bedi, d'ober pinijenn, da lenn leoriou santel, da labourat gand an dimezellet all epad ar retrejou-gallek pe vrezonek. Prepari mat a rae bep tro ar prezegennou hag an aliou he doa da rey.

Alies awalc'h he deze d'ober katekiz d'ar vugale a dlie kommunia evid ar wech kenta. En amzer-ze ar vugale ne reant ket o Fask kenta holl a-unan evel er c'chantved diveza e Frans, met pa vezent bet desket awalc'h. Hag e Kemper ar gerent a zigase alies o bugale da zimezellet ar Retred evit peurzeski o c'hatékiz. Viktoria a veze laouen meurbet pa veze karget evelse eus ar vugale. Chomet ez eus eur c'hayer skrijet ganti, hag a zo warnan goulennou d'ober d'ar vugale hag ar responchou, hag e weler pegement a aked a lake evit kelenn ar vugale hag ober d'ezo karet Jesus-Krist.

Ma c'hoantaer breman gouzout e pelec'h e kave nerz-kalon evid ober ato he labour laouen hag eurus, n'ez eus nemet lenn al linennou-man skrivet ganti, hag a ziskouez pegement e poanie da denna eus he c'halon an holl blegou fall evit beza bemdez muioc'h mui da Zoue...

« Me fell d'in digemeret laouen digant Doue ar yec'hed, ar c'hlenned, an eur vat, an dism'gans, ar blijadur, an enkrez, o kinnig pep tra da Galon Zakr Jesus.

» Labourat a rin gant muioc'h a aked d'en em zantellât, rak Doue a fell d'ezan kement-se, ha da veza habask, izel a galon.

» Ober a rin pinijenn, diskouez a rin karantez d'an nesa, el labour.

» Karout a rin senti, evit klask beza henvel ouz va Doue a zo bet sentus beteg ar maro.

» Poania a rin da zonjal e Doue, da zonjal e wel kement a ran; pa zantin va c'halon klouar er bedenn, e stourmin ouzin va-unan, evit ma vo birvidik va fennou.

» O va Doue, me a c'hoanta ar pez a c'hoantait, o vez a m'her c'hoantait, en amzer hag evel ma plijo ganeoc'h.

» O va Doue, gant sikour ho kras, oun gouest da zigemeret pep tra diganeoc'h. Petra zegasot d'in? Poaniou a gorf? Poaniou a spered? Gouzout a rit, gwelloc'h egardon, petra zo talvoudus evidon. Ra vo gret ho polontez, ha nann va hini.

» Ya, va Doue, prest oun da zigemeret pep tra diganeoc'h, ar vuhez, ar maro, ar pez a blijo d'eoc'h. Roit d'in hepken nerz ha pasianted. Holl oun d'eoc'h ha da viken. »

Setu aze penos e ra an eneou santel, trey alies o spered ouz Doue, kinnig d'ezan o c'halon, o c'harantez, kement o deus, klask en em zizober gwella ma c'hellont eus o zechou, o flegou fall. Al labour-ze, n'e ket en eun deiz e c'heller hen ober, ret eo stourm pell amzer hag epad ar vuhez penn da benn koulz lavaret.

AN DISPAC'H BRAS (AR REVOLUSION)

Dont a reas en eun taol war ar Frans eur barr arne spontus hag a reas freuz ha dismantre evel n'oa bet morse. Tud dizakr en em gemeras ouz ar relijon hag a c'hoanteas diskar an Iliz en hor bro. En em gemeret a rajont ouz ministred Jesus-Krist, ouz ar veleien, al Leaned ha Leanezed.

An Aotrou Konan a Zant Luk, eskob Kemper, ne welas nemed ar penn kenta eus ar Revolucion. Awalc'h evelato a welas evit gouzout menoziou an dud a glaske ar freuz en hor bro, Gwelet a reas edont o klask regi mantell an Iliz ha distaga Iliz Frans diouz ar Pab, diouz Roum; kounaoni a reas a vouez uhel an nevezentiou a veze displateget e pep lec'h, hag e lavare evelhen: « Ra vo lammet diganeomp kement hon eus, ra vezimp kounaonet da veva diwar bara ha dour. Meuleudi a ganimp da Zoue. Ne c'hellimp ket mui sikour ar beorien. Met ar feiz a zalc'himp. Ret eo evid ar feiz rey ar vuhez, ma z'eus ezomm. Goullennit gras ar verzerenti. Goullennit ma vo Hor Zalver va sklerijenn, va nerz, rak ne dlean ket beza eur c'hi mut. »

Pa voe gouennet digantan toui d'ar 14 a viz gouere 1790, ne fellas ket d'ezan. Ne fellas ket d'ezan ken nebeut kana an *Te Deum* en e iliz-veur en enor d'ar banniel digaset eus a Baris gand ar zoudarded.

D'ar 26 a viz gwengolo, pa voe diskouezet d'ezan al lezenn nevez gret e Paris diwarbenn traou an Iliz, lezenn sinet sioues! gand ar Roue, an eskob a lavaras: « Setu aze evidomp taol ar maro. Sevel a rankan va mouez eneb al lezenn-ze, va dever eo. »

E zekretour, o welet anezan o kemeret e bluenn da skriva, a lavaras d'ezan: « Aotrou'n eskob, c'houi a zo skuiz ha klav. Me a skrivo evidoc'h ar c'homzou a lavarot d'in. » — « Mat, eme an eskob d'e zekretour, an aotrou Boissière, skrivit anezo, ger evit ger, war baper brao. » Ar zekretour a zentas hag a reas evel m'oa bet lavaret d'ezan.

Eun nebeut dervezioù goude, d'an 30 a viz gwengolo 1790, an aotrou 'n eskob a varvas.

E nizez a vez henvel outan. Ne blego morse ken nebeut. Ato e talc'ho mat d'ar relijion gatolik, ato ez aio dre an hent eün, ha gand ar vrasa levenez ha nerzkalon e skuilho he gwad e Paris war ar c'hillhotin.

TI AR RETRED SARRET HA LAERET

Pa zeuas da Gemper an eskob nevez Expilly, eskob touer, hanvet gand ar voterien ha nann gand ar Pab, ez eas d'ar Retred hag e lavaras d'an Dimezel led e karfe gwelet retrejou evel kentoc'h, hag ec'h en em ginnige da zont, gand e vikel vrás, d'ober prezegen-nou. Met responset e voe d'ezan: « Aotrou, n'hon eus ezomm ebet ac'hanoc'h. »

An eskob en em dennas, mezek. Met nebeut amzer goude, an Dimezel led a voe digaset urz d'ezo da douive, da ziskleria e sentent gant lealded ouz al lezen-nou nevez. Respongant a rajont nann.

D'an 2 a viz gouere 1791 e voe lavaret d'ezo e tlient toui, pe e vijent kaset kuit abenn eiz dervez ha lakét ar ziell war gement o doa.

An Dimezel led, pa voe gouennet outo toui, a oa holl e kichen o Zuperiorez, nemet Viktoria a oa het gwall glanv gand an naplez (ar vrec'h), ha n'oa ket c'hoaz pare awalc'h. Holl e rojont o zinatur da ziskleria ne felle ket d'ezo toui.

« Hag an hini glanv? », a c'houennas ar c'hommissier.

— » Eveldomp e sonj ive ». Met n'oa ket awalc'h evitan ar c'homzouze, ha gant ar Zuperiorez ez eas betek kampr Viktoria. Houman a lavaras gand eur vouez krenv. « Morse ne douin, ha sina a rafen gant va gwad, ma ve ret. »

D'ar 7 a viz gouere e teuas tud da verka war baper kement a oa e ti ar Retred, ha souezet o welet pegelement a draou a gavent, e lavarjont d'an Dimezel : « Hag e tilezit an holl binividigez-ze ! »

Da c'houde e voe laket ar ziell. Da bep hini eus an Dimezel e voe roet eul loa hag eur fourchetez arc'hant, eur gwele, diou liser, eun daol vihan, eur gador.

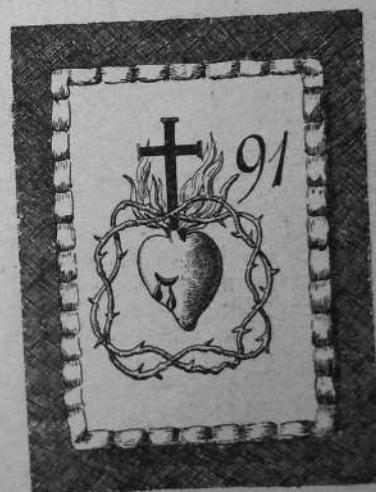
Petra a voe gret eus an traou all? Gwerzet e voent ha roet d'an hini a ginnig ar brasa priz.

Evelse eman ar c'hiz, evel a ouezer, e bro Frans, pa vez an dud fall e penn ar vro. O flijadur eo kregi e madou hag e tiez ar re all.

Kaset er meaz eus o zi, Dimezellet ar Retred a voe digemeret gant Leanezed ar C'halvar a oa o leandi er meaz a gear, e kichenn Penhars, el lec'h m'eo bet ar c'hloerdi bras epad ar c'hantved diveza. Epad pevarzek miz e chomjont eno. Leanezed ar C'halvar a rananas ganto kement o doa ha gand al Leanezed all a ziredas ive d'o zi. A-unan e pedent hag e reant pini-jenn evid o bro géz a welent en eur stad truezus.

Epad m'edo er C'halvar, Viktoria, evel m'he doa gret c'hoaz e maner ar Bot, a reas skapularou, warno skeudenn Kalon Zakr Jesus. Eun deiz an aotrou Laroque-Kermaria, medesin, a voe galvet d'ar C'halvat

da gaout eur glanvourez. O tremen e kichen kambr Viktoria a oa digor, e welas skapularou. Anaout mat a rae he zud, hag hen eo en doa louzaouet anezi p'oa

Skapular gract gant Viktoria

bet klany. Viktoria a oa leun a anaoudegez evitan hag a ginnigas d'ezan eur skapular: « Gant plijadur e kemeran anezan, eme an aotrou Laroque. Met roit eun all d'in da gas d'am breur Viktor a zo o ren eur vag e Lorient. » Viktoria a ro eur skapular en eur

lavaret d'an aotrou Laroque pedi e vreur da gaout fizians er skapular a denno warnan bennoz Doue.

Ar skapular a voe kaset d'ar breur nebeut amzer goude.

Eun dra zister, ha n'eo ket gwir? Mat, evid an draze, evid ar skapularou-ze, an daou vreur Laroque-Tremaria a vo tamallet da veza enebourien ar vro, a-unan gant tud ar Vande, ha mervel a raint war ar c'hilhotin.

Ar rebech brasa gret da Viktoria a vo ive ar skapularou. Tud ar Vande, en em zavet eneb an dispac'h-rien, a zouge, evid en em anaout, skeudenn ar Galoun Zakr. Fouquier-Tinville, tamaller bras Paris, a lavaro edo Viktoria a-unan gant tud ar Vande, e kase d'ezo skeudennou ar Galon-Zakr, hag an digarez-ze dreist-holl a voe kayet evid he dibenna.

DISTRO DA VANER AR BOT

An itron S' Luk, o welet penaos e tremene an traou, a skrivas d'he merc'h: « Kaout a ra d'in e vije ker-kouls d'it dont aman. N'ez eus ket muioc'h a riskl en hor maner eget e leandi ar C'halvar. Aman eo sioul an traou. Ne welomp den. A-unan e lavarimp ar pendennou. Ma ro ar Zuperiorez aotre, e kasin unan bennak d'az kerc'hat da Gemper. »

Ar Zuperiorez a asantas, ha Viktoria en em dennes eur penhad e ti he zud, da c'chedal petra c'hoarvesfe e Frans.

Ar brezel a gendalc'he dre ar vro. Ar veleien vat a veze taolet er prizon ha kaset d'ar broiou all. Leanezed ar C'halvar, e Kemper, a voe ive kaset ermeaz eus o zi d'ar 14 a viz gwengolo 1792, ha dilezel a rankjont o dilhad Leanezed.

E maner ar Bot oa trist an traou. An tad, koz, ha klanv alies gand ar remm, en doa kalz poaniou da c'houzanv. Ar vamm, leun a enkrez, a oa ive gwall-eürus, n'ez oa mui nag er maner na wardro beleg katolik ebet.

Viktoria a boanias da gennerza ha da frealzi he zud, da lakat eun tamm levezenez en ti.

Met daou viz goude ma tistroas, an aotrou St Luk, gand e familh a voe kaset eus e vaner da Gemper, el lec'h ma chomas c'houec'h sizun, diouallet evel pa vije bet eun den fall, goust d'ober droug.

Goude c'houec'h sizun, e c'hallas dont adarre d'e vaner, met hiviziken n'en dezo mui peoc'h ebet ken. Eman arrū an amzer denval, amzer ar Spont. An dud fall a zo mistri en hor bro, hag e lakaient an dud vat da grena. Ar roue Louis XVI a zo dibennet d'an 21 a viz genver 1793, hag an dud jentil, ar re a zo tamallet da veza a du gand ar roue, a vo holl e riskl da goll o buhez.

Viktoria a skrive, dà Wener ar Groaz 1793: « O va Doue, lakin doun em c'halon ho komzou: « Eürus ar re o deus da c'houzanv! Eürus ar re o deus da ouela! Eürus ar re a zo gret brezel d'ezo evid o lealded. Grit d'in kompren eo ar groaz an hent berra evit mont d'ar Baradoz... Ah! pegen kaer eo gouzany poaniou p'hon eus Doue da dest, Jesus Krist da varner ha da skouer, hag ar Baradoz d'hor paee! Kompren kement-se, o va ene, gouzany, ha bez laouen e kreiz da boaniou. Perak ne rez ket evel mignoned ar Groaz, evel sant Andre, a lavare, o welet dirazan ar groaz: « O kroaz vat, a c'cheden abaoe pell amzer »; evel sant Yann ar Groaz ne c'houenne nemet kroaziou evit pae d'e labourou ; evel sant Fransez Xavier, a grie, e kreiz e boaniou brasa: « C'hoaz, va Doue! »; evel santez Thereza a c'hoantae pe « c'houzanv pe vervel »; evel santez Madalen a Bazzi ne c'hoantae beva nemed evit gouzany pelloc'h hag a lavare: « N'e ket mervel, met gouzany eo a fell d'in! »; evel an holl verzerien, soudarded ka-

lonek Jesus Krist a veze ken laouen e kreiz an tan, ar poaniou kriz, o veza ma komprenen n'ez eus netra enorusoc'h d'an den eget gouzany evid e Zoue...

« Setu aze peseurt menoziou a dleer kaout pa vez start ar feiz. Va Doue, grit m'am bo anezo ha ma komprenin ne c'hell en em gaout ganen netra talvoudusoc'h eget rei va buhez evidoc'h...

» Evel ma c'hellan beza skoet pa zonjin an nebeuta, hep kaout amzer d'ober mat va zakrifiz, a-vreman, a greiz kalon, ec'h en em ginnigan holl d'eoc'h hag e tigemeran kement a c'hoarvezo. Diskleria a ran zoken aman, dirag ho kroaz, e pardonan a galon vat d'ar re holl a c'hellfe va lakat d'ar maro. Ra denno va gwad warno nann ho kounnar, met ho pardon hag ar c'hras d'ezo d'en em drey ouzoc'h...

» Fizians am eus, va Doue, da gaout pardon diganeoc'h, o veza ma pardonan va -unan, hag, evel al laer dehou, ez in eus ar groaz d'ar baradoz. Evelse bezet gret. »

Setu ar bedenn gret gant Viktoria dirag ar Groaz, da genver an deiz ma varvas ar Zalver. Evel a weler, ne c'houenn nemet beza merzerez. He goulenn a vo roet d'ezi, hag evel He Mestr, Hor Zalver, e skuilho he gwad d'an oad a dri bloaz ha tregon.

Edo ar Spont e Frans. E pep lec'h tud fall oe'h ober aon d'ar re vat, e pep lec'h tamallerien divalo o tiskuill o enebourien d'ar varnerien kriz.

Epad ar c'houec'h sizun m'oa bet e Kemper gand he zud, diouallet evel tud fall, Viktoria a voe galvet dirag al lez-varn diwarbenn ar skapularou he doa

roet d'an aotrou Laroque hag a oa warno skeudenn ar Galon Zakr. Gret e voe d'ezzi kalz goulennou troidelus, Viktoria a respondas war eün, gant lealded d'an holl goulennou, souzezet o welet ober enklask war draouken dister. Pa zistroas da gaout he zad hag he mamm, ankeniet oc'h he gedal, e lavaras d'ezzo petra a oa c'hoarvezet, hag e oa laouen o konta d'ezzo petra he doa responet, hag e kave d'ezzi oa Klozet an abadenn-ze.

Siouaz! n'oa ket Klozet. An aotrou Laroque hag e vreur a voe galvet iveau ha nao miz da ch'houde e vezint e Paris, dirag an tamaller kriz, Fouquier-Tinville, hag heman a lavaro edo an daou Laroque a-unan gant tud ar Vande, rak ar re-man iveau a zoouge skeudenn ar Galon Zakr. Hag abalamour d'ar skapularou roet d'ezzo gant Viktoria, an daou Laroque a vez dibennet.

Hiviziken familh an aotrou St Luk n'he dezo mui peoc'h ebet. Pa ne vo ket er prizoun, e vevo e maner ar Bot e kreiz an enkrez, war c'had eus pep seurt trubarderez ha poaniou kriz.

D'an dek a viz here 1793, ar vatez a zistroas eus ar marc'had da vaner ar Bot, en eur ouela. Pa voe goulenet outi perak e ouele. « An archerien, emezi, a zo erru d'ar maner; an aotrou a vez kaset da brizon Keraez, hag ar re all da brizon ar Faou. »

Eur c'hart-eur goude, ec'h en em gavas an archerien war varc'h. An aotrou a oa klanv, en e wele. Mestr an archerien a lavaras d'ezan: « Grit buan. Hirio, e tleit holl kousket e prizoun ar Faou, ha war c'hoaz e vezot kaset holl da brizon Keraez. »

An tad, ar vamm, Viktoria hag unan eus he c'ho-

rezed, a rankas eta kuitat o maner. N'ez ajont ket d'ar Faou, met war eün da Geraez.

Hospital Itron-Varia-a-Chras, ennan gwechall Leaned a Urz Sant-Augustin, a oa breman laket d'ober prizon. N'oa na kador, na taol, na gwele. Loustoni hepken, setu petra gaved e prizon Keraez. Skuiz gand ar veach, hag ouspenn klanv, an aotrou St Luk n'en doa ket eur gwele da gousket, war ar plench e rankas en em astenn.

Bez 'z oa kalz tud e prizon Keraez, tud a bep stad hag a bep oad, gwazed, merc'hed, tud vat, tud fall, a bep seurt.

Ar pez a roe eun tamm frealzidigez d'ar familh St Luk, eo m'edont holl en er gichenn. En o c'hambr e c'hellent ober tan hag aoza o-unan o boued. Bemdez e veze digaset eun dra bennak d'ezzo eus ar Bot. Met ar pez a rae brasa poan d'ezzo, eo ma rankent chom ato en o c'hambr. Difennet oa mont el liorzou. Alies e veze lammet diganto kement o doa, war zigarez m'oaezomm da gas peadra d'ar zoudarded a zifenne ar vro.

Viktoria, er prizon, a lakeas he holl aked da skanvat poaniou he c'herent ha d'ober vad ive d'ar brizionierien all. En em ziskouez a rae laouen e kenver an holl; dre he nerz kalon e c'helle trech'i an enkrez he doa da c'houzany evel ar re all. Skrivet he deus eno ar c'homzou-man, lavaret gand Hor Zalver er Jardin Olived. « Va ene a zo trist beteg ar maro. Ar c'homzou-ze, o va Jesus, a gredan o lavaret eveldoc'h. Endro d'in eman mantell ar maro, ha ne c'hell dont em c'halon nemet glae'har.

« Pa zonjan e poaniou ar veleien, em c'herent, em mignonned harluet; pa zonjan en ti am eus kuitaet ; pa welan ne c'hellomp ket beza frealzet gand ar zakramanchou a rafe d'eomp kement a vad breman, ezoun ankeniet meurbet.

« Ouspenn-ze, gwelet a ran an dud fall, oc'h en em gemeret ouzoc'h, o pec'hi dre o c'homzou hag o obrou. Er prizon zoken, e lec'h ober pinijenn, meur a hini zo ha ne glaskont nemet tro da c'hoarzin, da gaout plijadur.

» Truez, va Doue. Goulenn a ran pardon evidon hag evid an holl dud. Skuilhit warnon grasou ho Pasion hag ho maro. Santellait va foaniou dre ho re ha grit ma vezint talvoudus evit paea dle va fec'hejou. »

Evit tremen an amzer, e skrive. Skrivet he deus zoken notennou farsus, a-unan gand he c'hoar, war ar vuhez o doa e prizon Keraez. « Kloza a ran va skrid en eur lavaret eo talvoudus beza er prizon. N'emaer mui evel a-raok, evel eul labous war ar skouer, hep gouzout, d'ar pardaez, ha gellet e vo kousket e peoc'h beteg ar mintin. Aman, o sevel diouz ar mintin, omp sur e vezimp adarre diouz an noz en hevelep lec'h. N'hon eus mui aon da veza paket, p'e gwir eo gret an tao ». Ha goude traou farsus, e skrive traou poellek : « Goude ar glao e teu an amzer vrao... Ar pez a fell da Zoue a zo ato evid ar gwella ha talvoudus meurbet d'ar re a dle beza salvet. Ar pez a ra d'eomp hor mistri hirio a zo evid hon divoumouna. Desket hor bezo petra omp gouest d'ober, pegen bras eo hon nerz, eun dra ha ne oulemp ket araok, Doue hon Tad a gas-

tiz ac'hantomp, met ne glask nemed hor mad. Ar groaz eo alc'huez ar baradoz, ar skeul hon zikouro da bignat war ar menez a gas d'ar wir eürusted...

Ouspenn skriva, e kare ive liva. Desket he doa gwechall linenna ha liva, hag ijin he doa, traou brao a ouie ober. E prizon Keraez, e livas skeudenn he c'hoar Euphrazi hag a zo koant meurbet. Ober a reas ive e Keraez skapularou gant skeudenn ar Galon Zakr.

D'ar 27 a viz genver 1794, da genver an deiz m'oabet badezet, e skrivas an traou kaer-man : « Petra c'hellin kinnig da Zoue evid an holl vadou en deus roet d'in? Evese e c'hellan komz hirio, va Doue, o sonjal er vadelez dispar hoc'h eus bet d'am c'hemeret etouez ho pugale, e lec'h kalz a re all a zo e tenvalijenn ar maro.

» Ma z'eus anaoudegez vat em c'halon da genver an deiz-man, ez eus ive enkrez ha glac'h, pa zonjan er pec'hejou am eus gret abaoe va Badiziant hag o deus saotret ar zae wenn a oa bet gwisket d'in neuze. Ah! ra c'helpen gant va daelou goalc'hi va holl fec'hejou ha lakat adarre kaer bras va ene.

« Poaniet oun ive, o veza ma ne c'hellan ket en deiz-man evel m'oan boazet, goalc'hi va ene e gwad va Zalver na beza maget gand e gorf sakr. Setu aze adarre eur sakrifiz a ginnigan da Zoue evit paea an implij fall am eus gret eus ar grasou prizius skuilhet warnon. Ra blijo ganeoc'h, va Doue, en ho madelez, va frealzi eur wech bennak, ha ma vevan er bloaz a zeu, ra vezin eürusoc'h eget er bloaz-man! Ra c'hellin c'hoaz, araok mervel, tostat ouz ar zakramanchou!

« Dalc'h sonj, va ene, out bet badezet, ha dre ar Vaudiziant sin ar groaz merket war da dal a dle rey d'it nerz da zougenn kroaz Jesus Krist, ha zoken, da verval war ar groaz gantan, eveldan, evitan, ma c'hourc'hemann kement-se.

« Ranna a rin gant va Zalver kalir e boaniou, digantan e tigemerin an holl boaniou a-unan gantan. Evelse e tlean diskouez d'ezan va anaoudegez vat. Da 33 bloaz eo e peurachuas e zakrifiz. En oad-ze out en em gavet. Ha ne vefes ket laouen da veza laket henvel ouz da Zoue, o verval d'an oad en doa? Alies e peus c'hoantaet ar c'hras-ze. Marteze e c'hoarvezo ganez.

« Abaoe an tri bloaz am eus ranket dilezel ti karet ar Retred, ho peus va freparet, va Doue, dre veur a boan, d'ar vuhez a c'houennit marteze diganen hirio. Ma n'eo ket bet ato va c'halon laouen ha birvidik er boan, evelato oun bet, a gav d'in, sentus e pep tra hag habask, daoust da zempladurez an den. Gant hevellep menoziou e kinnigan aman d'eoc'h va buhez, hag e tigemeran ar maro en deiz hag en doare ma plijo ganeoc'h, aman pe e lec'h all, hep beza frealzet, si-kouret gant den, dre ar c'hlaze, dre an tan, dre an naon, dre an dienez; ar pez a c'hoanteot hag evel ma c'hoanteot. C'houi eo va Doue, ha va buhez a zo etre ho taouarn. Eun dra hepken a c'houennan: saveteit evid ar vuhez peurbadus eun ene hoc'h eus prenet gand ho kwad. »

Lavarit d'in, ha kaeroc'h ene a c'helped da gaout? Ha n'eo ket evelse eo e komz ar zent?

VIKTORIA E PRIZON KEMPER

D'an 31 a viz genver 1794, daou archer a zeuas da brizon Keraez da ziskleria o doa urz da gas Viktoria da Gemper, rak goulennou a oa d'ober outi eno.

He setu ma rank dilezel he zad, he mamm, he c'hoar, hag en hent da Gemper. Ha perak? En amzer griz m'edod neuze, ez oa lec'h ato da gaout aon.

Eur gwall bennad hent a zo eus Keraez da Gemper. Viktoria a bignas war varc'h, hag a gerzas etre an daou archer, dre ar glao hag an avel. E Pleyben, e kavas lojeiz e ti unan eus he mignonezed eus ar Retred, a reas d'ezig digemer kaer. Antronoaz ez eas adarre en hent dre eun amzer falloc'h eget en deiz a-raok. « An hini hon hentche, emezi, a gemeras eun hent treuz, evit trouc'ha berroc'h; n'en em gavjomp war an hent bras, nemet dirak Kerfeunteun. Dre strejou dies spontus e voemp kaset, strejou n'oa enno nemet dour. Va marc'h, ouspenn, a oa born, ha n'am oa stleug nemet dioc'h eun tu, ha zoken n'en doa en e benn nemet eur c'habestr, pa voe digaset d'in, met klask a ris eur westenn da lakat d'ezan, ha mat am

eus gret, rak anez em bije torret va fenn. Eur wech e kouezas warnon, met gellout a ris, gand ar wessenn, e lakat da zevel, ha n'am boe droug ebet. Ar glao a gouzez heb ehan: dour war c'horre ha dour dindan. Goalc'het oun bet ha va gwad, re domm araok marteze, a zo bet didanet. »

Epad an hent, e welas meur a hini eus ar merc'hed a oa bet kelennet ganti er Retred, hag e tiskouezent d'ezzi beza anaoudek, ha poaniet ive eus ar pez a c'hoarvez ganti. Viktoria a responte dre gomzou a garantez hag a beoc'h.

D'an eil a viz c'houevrer, diouz ar pardaez, daoust m'oа skuiz gand he beach, e skrive: « Pegen prizius e voe an deiz-man evidon, daouzek vloaz zo! En deizze, digaset gant va eontr ha va mamm vat, a-unan gant Jesus en Templ, e kinnigis va buhez d'eoс'h, va Doue, en ti santel am oa gret va zonj da vernel ennan... N'eo mui henvel an traou. Plijet eo ganeoc'h, va Doue, chench doare d'ezo. Met an deiz hirio, ha ne dle ket beza ive prizius evidon en eur c'hiz all, p'e gwir e ro tro d'in d'en em vouestla d'ar groaz evel eun hosti laouen oc'h en em ginnig da Zoue.

« M'ho peus neuze digemeret gant plijadur ar galion a ginnigen d'eoс'h, hirio, fizians am eus, ho peus adarre digemeret gant plijadur an hini en em ginnige d'eoс'h, ambrouget gant daou archer, pignet war eur c'hoz marc'h, ha treuzet gand ar glao hag an avel.

» Dont a rean, heb her gouzout, met breman ec'h ouzoun, dont a rean da brizon an dorfetourien da Gemper.

» Hag a zonjou a zo deuet em spered epad an hent hir ha poanius am eus gret, pa laken ar veach-man e kemm gand ar veach a ris daouzek vloaz 'zo! Met pebez frealzidigez, evelato, pa gredis lakat va beach e kemm gand ar veach a rajot o vont d'ar C'halvar, gand ho kroaz pounner war ho tiouskoaz, e kreiz hoc'h enebourien oc'h ober goap hag o krial warnoc'h. Ah! pegen eurus oun da vez a eun tammig henvel ouz va Fried. Doue. Doue! Ha re eurus e vezin, ma plij d'ezan va unani gantan en e groaz!

» Ha ne dlefen ket, evel an ebettel, lammet gand al levenez o vez a m'oun bet kavet din da c'houzanv eun tamm dismegans evid hano Jesus Krist? N'oun ket c'hoaz pignet ken uhel-ze, kredi a ran lavaret, goulkoude, e santan ho kras em c'halon, hag emaoun breman leun a nerz, hag am eus frealzidigez, peoc'h, levenez dreist sempladurez an den, ha c'houi hepken, va Doue, eo a ro d'in kement-se. »

Antronoz e voe lennet dirazi skrid an tamaller Fouquier-Tinville, eus a Baris, a lavare edo, a-unan gand an daou vreur Laroque, o klask sikour tud ar Vande a eneb ar Republik. Ha galvet oa da vont da Baris, dirag al lez-varn a goundaone neuze kement a dud d'ar maro.

Skriva a reas d'ar bevar a viz c'houevrer d'an dimezell Marigo, Superiorez Dimezelled ar Retred:

« Oc'h en em ginnig, d'an eil a viz c'houevrer 1782, en ho ti santel, da zervich Doue, unanet gant Jezuz en Templ, e tigemerent kement e c'hoantae Doue, evit ar vuhez hag ar maro. Ma n'eo ket plijet gantan e

tremenfen e peoc'h va buhez er Retred, ma c'hoanta e kinnigfen d'ezan va buhez, evel m'en deus kinniget e-unan e hini, ha d'an oad en doa, war eun aoter leun a c'hwad, ha ne dlean ket beza eürus ha benniga ato e volontez santel ha karantezus?

« Ma z'oun bet galvet da Gemper, ha ma tlean mont da Baris, eo abalamour d'an daou Laroque-Tremaria, abalamour d'ar skapularou a oa warno ar Galon Zakr. Ma varvan, e c'hellan lavaret e vezin laket d'ar maro enep pep gwir, evid eun dra santel, hag e c'hellin kemeret va maro evel eun eil Vadiziant am goalc'ho eus va fec'hejou, m'am eus ar c'hras-ze digant Kalon Jesus leun a drugarez.

« Va mamm vat, na vezit ket eta re boaniet evid ar pez a c'hoarvez gand ho merc'h, hag en em unanit ganen evit kinnig da Zoue, gant nerz-kalon, ar zakrifiz a c'houlenn.

« N'hon doa ket c'hoaz a verzerien en hor familh eus ar Retred. Ha ne vijen ket re eürus, ma vijen ar genta? Met ar pez am laka souezet eo ma z'eo me an hini a zo bet dibabet, daoust ma n'oun ket din. Met dre eno eo e weler madelez vras Doue, ha kredi a ran eo va eontre en deus gounezet d'in ar c'hras-ze evit va zikour da baea evit va fec'hejou. Evel grasou ive e kemeran an nerz hag ar peoc'h a ro d'in, ha, kredi a ran lavaret, ar frealzidigez, al levenez am eus da veza bet kavet din, evel an ebrestel hag hor beleien santel, da c'houzanz eun dismegans bennak evid hano Jesus. Hervez ar c'high hag an natur, va stad n'eo ket dereat, met da zaoulagad ar feiz, eo a briz bras. Hervez ken-

teliou sant Paol, e klaskan ato kennerza va c'halon o talc'her va daoulagad troet war Jezuz Krist a zeu digantan ar c'hras, ha fizians start am eus, o kemeret war an douar eul lodenn eus poaniou va Zalver, da gaout eul lodenn eus e c'hloar. Kenavo, ha marteze evid ar Baradoz. »

A nebeudou ene Viktoar a bigne uheloc'h uhela wardu Doue, wardu an Nenv. En em zistaga a rae muioc'h mui bemdez diouz traou an douar.

Ezomm he doa eus nerz Doue evit gouzany ar poaniou a gouezas warni. E prizon an dorfetourien, e Kemper, e voe lojet en eur gambr vras a oa enni daouzek martolod saoz, merc'het prizoniet evit laerez, ha tud all c'hoaz. E kreiz an dud-ze Viktoria a en em ziskouezas laouen, war he dremm ez oa evel eun tamm eus sked an nenv, hag ar re a wele anezi a oa souezet o veza ma c'helle dougenn e peoc'h, heb en em glemm morse, eur stad ken truezus.

En dervezou kenta, goude ma voe prizoniet e Kemper, an dud hec'h anaveze a c'hellas dont d'he gwelet, ha e teuas kalz tud d'ar prizon. Kement-se ne blijas ket d'an dud kriz a oa mistri e Frans, ha gant aon ne vije klasket tenna Viktoria eus he frizon, ne voe aotreet den ebet mui da zont d'he gwelet.

Evelato unan eus he c'hoarezed, Anjelik, dimezet d'an aotrou de Silguy, o chom teir leo diouz Kemper, a zeuas a benn da vont er prizon, hag eur wech bep sizun a welas he c'hoar. Poan ha glac'har he doa, skler eo, met ive souezet oa ha frealzet eun tammig o welet pegen santel oa Viktoria, pegen kaer oa he ene.

Eur vaouez all a glaskas mont d'ar prizon, an Dimezell Marigo, Superiorez ar Retred. C'hoant he doa zozen da veza taolet he-unan er prizon evit beza e kichen Viktoria, d'he c'hennerza. Viktoria a anavezas c'hoant an Dimezell Marigo, a drugarekas anezi hag he fedas da dremen he amzer er peoc'h hag o pedi el lec'h m'edo kuzet, ha d'en em ziwall evid an Dimezel led all, evit beza o mamm adarre divezatoc'h.

Viktoria a oa galvet da vont da Baris. Evelato tremen a rae an amzer, hag e chome ato e prizon Kemper. Mont da Baris, ober eur veach ken hir, ken skui-zus, a sponte anezi, hag e skrivas he-unan da Fouquier-Tinville, an tamaller bras e lez-varn Paris, da c'houlenn beza barnet e Kemper pe e Brest. Displega a rae skler hag eün, n'he doa gret torfed ebet, ne zonje ket beza enebourez d'ar vro o rey daou skapular d'an aotrou Laroque-Tremaria; n'he doa anaoudegez ebet eus an aotrou Laroque a oa e Lorian; ar pez he doa gret a oa eun dra zister ne c'helle noazout da zen ebet na lakat freuz er vro; abaoe pemzek pe ugent vloaz oa boazet d'ober skapularou, traou santel ha dereat evid eur vaouez en em vouestlet da Zoue.

N'oa ket a lec'h, a gave d'ezi, da vont da Baris evid eun dra ken dister. Ma ranke goulskoude beza barnet, e c'houenne ma vije barnet e Kemper pe e Brest.

Viktoria a c'chedas ar respont d'he lizer. Met skrijet he doa da eun den didruez hag a oa klozet e zious-kouarn da glemmou ar re wall-eürus.

Respong ebet ne zeuas, ha Viktoria a jome en he frizon euzus. He c'hoar Anjelik a lavar d'eomp petra

c'houzanve: « Pebez poaniou! emezi. Ar prizon a oa lous, spontus. Ouspenn-ze va c'hoar a gleva pep seurd traou gand ar brizonerien nevez deuet ha gant ministred ar c'houarnamnt a dremene alies dre ar prizon. »

Etouez ar brizonerien e voe diou vaouez fallakr meurbet, a reas da Viktoria gwasa ma c'helljont. Houman a oa madelezus en o c'henvre, a ranne ganto kement he doa. An diou vaouez-ze, fall evel al lorgnez, a laere ar pez a jome gant Viktoria, a lavare traou d'ezi, a skoe ganti gant kement a gounnar, ma voe eur wech hanter dorret eur vrec'h d'ezi hag he dremm roget gand ivinou an diou druilhenn. Viktoria n'en em glemmas Morse. Porzier ar prizon eo a zisklerias an traou-ze da Anjelik, c'hoar Viktoria. Houman a reas ar mad e lec'h an droug hag a ententas, gant madelez eur vamm, ouz unan eus an diou vaouez-ze a gouezas klanv. Entent a reas c'hoaz ouz eur c'hlanvour all, eur marc'hadour c'hoalenn, taolet er prizon evit beza kriet: « Buhez hir d'ar Roue! » Epad m'oa klanv, e teue dioutan eur c'houez ken krenv ha ken fall ma pellae ar re all dioutan muia ma c'helltent. Viktoria a jomas en e gichen hag a reas d'ezan gwella ma c'hellas evid e barea hag e frealzi.

Epad daou viz e chomas e prizon Kemper. Abenn ar fin oa karet ha doujet gand an holl. Ar porzier a anve anezi *aet ar prizon*, hag, e gwirionez, dre he habasketed, he madelez, he dremm ato laouen, oa hen-veloc'h ouz an elez egod ouz an dud. Ma karfe, he dije gellet tec'het eus ar prizon, rak d'ar fin ne veze ket taolet kalz a evez warni. He mignonezed a alle anezi

da gemeret an tec'h, met ne fellas ket d'ezi klask tec'het, gand aoun da noazout d'ar porzier, hag ive — selaouit mat ar geriou-man, — « gand aoun da goll kurunenn ar verzerenti kinniget d'ezi. »

Mont a ranko da Baris. Met ne oar ket peur. Chom a ra leun a nerz, hag ar peoc'h a zo en he c'halon. Eun dra, evelato, a ra poan d'ezi. Ne c'hell gwelet beleg ebet, hag e karfe kaout an absolvenn eus he fech'ejou, a-raok mont en hent d'ar maro. Ober a reas eun naved da zant Fransez Xavier, evit kaout ar c'hras-ze. Selaouet e voe he fedenn. Klevomp anezi heunan o konta penaos:

« *E prizon Kemper, 23 a veurs 1794.*

» Dont a ran, va mignonez ker (an Dimezell An Arc'hantel), da lavaret d'it eur gerig er pellennevman. (Lakat a rea he zammou liziri endro d'eur bel-lenn neud).

» Da lizer en deus grêt d'in ar vrasa plijadur. Gellout lenn ho liziri ha gellout skriva d'eo'ch, netra gwelloc'h d'am c'halon.

» Hiviziken ne c'hellin ket skriva ken. Difenn zo. An dra-ze a gavin poanius, dreist-holl pa vezin e Paris. Met ret eo senti ouz Doue hag ober evel Jezuz-Krist a zo bet sentus beteg ar maro.

» Abaoe eiz dez, eo strisoc'h hor buhez aman. Muioc'h a evez a doler warnomp... N'e ket beza lojet fall, bevet fall, beza e kreiz al loustoni eo a ra poan d'in. Kement-se n'eo netra. Met chom hep gellout komz na skriva d'ar re hor c'har, gwelet tud klanv dare da verval hep gellout rey d'ezo sikour ar relijion,

beza e kreiz tud fall, ne reont nemet pec'hi, setu peta ra poan d'in.

» Met penos e c'hellin konta d'it an taol a skoas va c'halon, pa voe digaset aman, eiz dervez zo, eur beleg kez, an aotrou Riou, person Lababan, a voe dibennet antronoz; kinnig a ris arc'hant d'ar porzier evit gellout e welet, met ne c'hellis ket. Doaniet oan, hag e tremenies an noz o pedi Doue da zont d'am zikour, hag o c'houlenn dre zant Fransez Xavier ar c'hras a c'hoantaen.

Erfin, d'al lun vintin, dor hor c'hambr a voe digoret eur pennadig. En em zila a ris goustadik beteg al lec'h m'edo an aotrou Riou; e c'helver a ris evit lavaret d'ezan ar c'hoant am oa da reseou sakramant ar Binijenn. Dies e kave an dra-ze, gand aon da noazout d'in. Evitan, n'en doa mui da gaout aon rak netra.

Met ker bras oa va c'hoant, ma c'hellis kas va menoz da benn. E traon ar skalier e lakis eur prizonier a dlie sutal ma vije pignet ar gedour. An dud a oa e kambr an aotrou Riou o doa, epad an noz, gret eveldon, hag e lavarjont d'in ez afent er penn uhela d'ar gambr, pella ma c'heljent. Ouspenn-ze, ha goudre m'o dije klevet eun dra bennak eus va c'hovesion, ne rean ket a forz, nemet e c'hellfen kaout an absolvenn. Ober a ris va c'hovesion, a-dreuz an nor, hep mont dre ar munud, met Doue, a lenn er galon hag a wel pep tra, a gemer ar pez a c'heller rey d'ezan. An absolvenn am eus bet he deus karget va c'halon a levez. Nerz he deus roet d'in, ha gwelet a ran aze eur merk eus madelez Doue a fell d'ezan va frepari da boaniou all.

« Karet am bije gellout chom pelloc'h da gomz gan-tan. Eur zant gwirion eo, eur merzer da Jesus Krist. Aet eo d'ar maro evel d'ar c'hloar, dispont. Ar c'he-dourien o doa poan o talc'her anezan, kement a vall en doa da vont d'ar c'hilhotin. Ah! hen diskleria a ran, kinniget em eus va buhez da Zoue, ha laouen bras e vijen bet o vont d'ar c'hilhotin gand an aotrou Riou. Prometet en deus pedi evidon en Neny, ha lezet en deus ganen an traou santel en doa. E japec'h hag eur groaz vihan a gasan da ranna etre an dimezell Marigo ha te.

« Kenavo. Marteze evid ar wech ziveza. »

War a gonter, barner Kemper a glaskas savetei e vuhez d'an aotrou Riou. « C'houi ho peus 60 vloaz » emezan. — « Nann, eme an aotrou Riou, eun nebeut mizou a vank d'in c'hoaz. »

M'en dije bet 60 vloaz, ne vije ket bet dibennet, met dalc'het er prizon pe gaset d'an harlu.

Ar bourreo ive, a lavarer, a grene en eur lakat an aotrou Riou d'ar maro. « Va mignon, a lavaras ar be-leg, na gren ket; buan e tremeno ar boan a ri d'in, ha pardoni a ran d'it ya maro. »

Dibennet e voe d'ar 17 a viz meurz 1794.

TAD HA MAMM VIKTORIA
E PRIZON KEMPER

Brud a zave e Kemper da lavaret e tlie dizale an aotrou hag an itroun a zant Luk dont da Gemper. Ar c'helou-ze a reas poan da Viktoria, rak kompreñ a rea edod o vont da gas ive he c'herent d'ar maro.

Hag e gwirionez, nebeut amzer goude, mouez ar gedour a voe klevet o krozal er prizon « Dimezell a zant Luk, setu erru ho tad hag ho mamm! »

Pebez tarz kurun evit Viktoria! He c'hoar, Anje-lik, an itroun de Silguy, a oa ive e Kemper en deiz-ze. Pa glev an diou c'hoar komzou ar gedour, ez eont war nij da ziambroug o c'herent. Kaout a reont o mamm o pignat er skalier, harpet gant daou zen. Da c'houde e teue an aotrou a Zant Luk war eur c'hra-vaz. An den keaz, oajet a 74 vloaz ha klanv gand ar remm, ne c'helle ket bale. An diou c'hoar, en eur grena, en em daolas ouz treid o c'herent, a bokas d'o daouarn en eur lenva, hep gellout lavaret ger. An tad a lenve, a boke d'e verc'hed. « Va bugale ger, emezan, n'e ket va stad truezus a ra d'in lenva, met hepken ar joa am eus da c'hellout ho kwelet araok mervel. » Ar

vamm ne lenve ket; kaout a reas nerz-kalon a-walc'h evit derc'hel he daelou. « Savit ta, va bugale, emezi, Na lenvit ket warnon. Ha n'omp ket eürus da veza chadennet ha prizoniet evit Jezuz-Christ? Meulet hon eus stourmadou ar verzerien. Bezomp eürus da veza bet kavet din da c'houzany eun dra bennak evid ano Jezuz-Krist. »

Ar brizonierien all a jome mantret. Ne lavarent ket eur ger. An daouzek martolod saoz ne gomprent ket ar c'homzou a lavare ar gerent hag ar vu-gale, met gand o daoulagad e komprenen petra dre-mene. Hag e voent da c'houde dereat, madelezus zoken e kenver ar-brizonierien, pa glevjont piou oant.

Viktoria a voe eürus da c'hellout gwelet he zad hag he mamm araok mervel, met ive ankeniet o sonjal petra c'hellfe c'hoarvezout ganto. « Gouzany va-unan, n'eo netra, emezi, met gwelet va zad ha va mamm er stad truezus-ze a ra d'in kement a boan, ma varsen, anez sikour Doue. »

Ouspenn-ze, an aotrou hag an itroun a Zant Luk a voe klany. Lakeet e voent o-unan en eur gambr distag diouz ar re all, hag o merc'h Anjelik hepken, an itroun de Silguy, a voe aotreet da jom ganto ha da entent outo epad dek dervez. Dont a rea mintin mat d'ar prizon hag e chome beteg an noz. Ha c'hoaz, d'an deiz diveza, ne c'ellas ket o gwelet, ne c'ellas ket lavaret kenavo d'ezo.

D'an eil a viz ebrel 1794 e voe roet da anaout urz Fouquier-Tinville eus a Baris a c'halve d'e lez-varn Viktoria a Zant Luk, he zad hag he mamm.

An deiz araok kuität Kemper, Viktoria a c'ellas kas al lizer-man d'an dimezell Marigo, he Superiorez.

« Prizon Kemper, 3 a viz ebrel 1794;

« Araok mont en hent evid eur veach ken hir ha ken dies, e fell d'in lavaret kenavo d'eoc'h ha d'an dimezell an Arc'hantel.

» Dirgwener vintin eo e tleomp kemeret hent Paris, gwech e vezimp en eur c'hoz- karr bihan ha gwech all en eur c'harr bras. Poaniou kriz a zo ouz hor gedal, met an tanva hon eus bet aman eus ar poaniou euzusa. N'eus bet gret morse muioc'h d'ar brasa torfetourien. Hor c'houstians e peoc'h hag ar zonj eus Hor Mestr war e groaz o deus roet d'eomp nerz ha frealzidigez.

» Bec'h am eus bet, hen anzao a ran, oc'h harpa, p'am eus gwelet va zad ha va mamm o tont aman. Aon am eus na rankfen dilezel unan anezo pe o daou zoken en eur prizon bennak, abalamour m'int klany. Met ret eo lakaat pep tra etre daouarn Doue, ne glask nemed hor mad, da vihana evid ar vuhez peurbadus. Kennerzet oun bet o welet pegen bras kalon o deus va zad ha va mamm.

» Mont a reomp evel ma z'a eun oan d'ar gigerez, rak diouz an doare m'eo great hor prosez, ne gav ket d'in e c'help hini ac'hanomp savetei e vuhez. Grêt e vo d'eomp pep seurt goulenou troidellus, ha ne c'help respont nemet gant lealded hag hervez hor c'houstians. Kavet e vez tro d'ober torfetourien ac'hanomp.

» Va zad ha va mamm a zo rebechet d'ezo en em

glevet gand an divroidi, (1) ha gand an daou Laroque-Tremaria. N'eus ket ezomm kalz a dra hirio evit beza dibennet, ha ne gomzan ket eus an ano a zouger hag ar vrud da gaout eun tamm peadra.

« Ar veach a ro d'in muioc'h a enkrez eget ar c'hi-lhotin ne bad nemed eur predig amzer. Met ret eo eva ar c'halir beteg ar strad ha mont gant nerz-kalon dre an hent poanius, spontus, a zigor dirazomp.

« Setu o tont amzer ar Basion; sonjal a raimp e poaniou Hor Zalver evit gellout dougenn hor re; rak hor beach a c'hellomp da henvel eur Basion; mont a reomp, sur a-walc'h, da skuilh hor gwad evit Doue.

» Ra c'hellimp dre boaniou ar vuhez-man en em ziwall diouz poaniou ar bed all. Lavaret a c'hellomp breman e vezimp dizale gwir ziskibien Jezuz-Krist, pa ro d'eomp da zougenn eur penn eus e groaz.

» Ne c'hellomp mui gwelet aman hon elig frealzer. (He c'hoar, an itron de Silguy, ne voe ket aotreet, en deiz diveza, da zont d'ar prizon). Konta a ray d'ec'h hor buhez trist er prizon. Ne c'heller ket kompreñ petra eo; kement a c'hell ober poan d'ar galon, d'ar spered ha d'ar c'horf, a zo aman; hag abalamour da ze hon eus c'hoant a-walc'h da veza tennet kuit.

» Mont a rankimp eus eur prizon d'eun all; evelse hor poaniou ne vezint ket ato henvel.

» Hor beach a bado 25 dervez. Da fin an amzer Fask eo e tleomp beza e Paris.

(1) O daou vab o doa kurtet ar Frans e 1791 hag a oa etouez an divroidi.

» Va mignonezed ker, pedit Doue d'hon harpa ha da rey d'eomp ar grasou hon eus ezomm.

« Urz a roer d'eomp da vont da gousket. Tremen a rafen an noz penn-da-benn o skriva d'eoc'h. Met ret eo senti.

» Kenavo. Dalc'hit sonj ac'hanon, ha dreist pep tra goudre va maro. Gouzout a rit pegement ho karan. Kenavo, va mignonezed ker, kenavo ar bed all.

« Keuz am eus da eun dra, da veza bet re lezirek d'en em zantellièt epad m'edon en ho ti ken santel. Met fizians am eus e trugarez Doue, a gemero va foaniou e pinijenn d'am fec'hejou. »

Antronoz, d'ar gwener, 4 a viz ebrel, ez ejont en hent da Baris. Ar veach a badas 25 dervez, beteg an 28 a viz ebrel. Tremen a rejont dre Rosporden, Kemperle, Hennbont, Locmine, Josselin, Ploermel, Raozoun, Vitre, Alençon, Mortagne, Dreux, Houdan, Versailles.

Diou wech e c'hellas Viktoria skriva d'he c'hoar, an itroun de Silguy, epad ar veach. Lavaret a rae d'ez'i ez ea mat an traou hag o doa kavet war o hent tud madelezus o doa truez outo hag a ree d'ez'o gwella ma c'hellent.

E Paris, e voent lakeet er prizon hanvet « Conciergerie »; ar verc'h hag he c'herent a jomas eno unanet, eun tammig ouspenn daou viz. Gouzant en eur gichenn a oa frealzus evito. Viktoria, war a gonter, a skrivas eno meur a lizer. Met al liziri-ze, sur a-walc'h, n'int ket bet kaset, rak dies oa d'ar mare-ze kas liziri.

Ar vuhez, e prizon Paris, a oa henvel a-walc'h ouz hini Kemper. Viktoria a lenne hag a laboure.

Ober a rea skeudennou eus ar Galon Zakr evit skigna en dro d'ezzi an devosion he doa he-unan. Rele-gou he doa bet digant he eontr, an eskob, hag e rea boestou, archedou bihan d'o lakât. E kenver ar brizonierien all, e tiskoueze he madelez; he zad hag he mamm a rea eveldi. Kalz amzer a dremene ive o pedi, rak gouzout a rea ez afent eus ar prizon d'ar c'hilho-tin. Gellout a reant kovez alies, met nann kommunia. Bemdez e lavarent ar pedennou merket evid ar re a zo war o zremenvan. Rak bemdez edont war c'had eus ar maro. Bemdez e veze dibennet unan bennak. Ne ouient ket peur e teufe o zro.

Ersin, er penn kenta a viz gouere, Viktoria a voe pellaet diouz he c'herent. Ha ne ouzomp ket penaos e tremenas ar pemzek dervez diveza eus he buhez.

AR VARNEDIGEZ. — AR MARO

An deiz araog o barnedigez, d'ar gwener, 18 a viz gouere, an tad, ar vamm hag ar verc'h a voe unanet adarre. En o ano o zri, an tad, an aotrou Konan a zant Luk, a skrivas an tammig lizer-man d'e verc'h, an itroun de Silguy:

« Paris, 18 gouere 1798, an deiz araog hor barnedigez.

« Pokat a ran d'eoc'h, va bugale ger, va c'herent, mignonned, servicherien, a greiz va c'halon. Pedit Doue evidon. Ho mamm hag ho c'hoar a lavar d'eoc'h evel-don. Bezit leun a nerz, gand ar fizians en dezo Doue truez ouzomp hag hor bezo an eurvad d'E bedi evi-doc'h, p'eo gwir en deus roet d'eomp ar c'hras d'en em brepari d'ar maro.

Kenavo d'eoc'h holl, va mignonned ker. »

Evel a weler, an tad, ar vamm, ar verc'h a oa en o c'halon hevelep feiz, hevelep karantez evit Doue.

Deuet eo deiz ar varnedigez. Ar familh Sant Luk a glev lenn dirazi ar skrid tamaller savet gant Fouquier-Tinville... Viktoria he deus roet skapularou d'an daou Laroque-Tremaria, enebourien d'ar vro.

Ar skapularou-ze, warno skeudenn ar Galon Zakr, a ziskouez emaer a-unan gant forbaned ar Vande... Mab an Aotrou a zant Luk a zo e arme an divroidi; ar famlh-ze eta a zo eneb ar Revolucion hag eneb ar vro, a-unan gand an holl forbaned, ha dreist pep tra, gand eskiabien Kemper.

Abalamour da-ze, war goulenn an tamaller, ar famlh a Zant Luk a jomo er prizon da c'herc'hant bezabarnet. Barnet e voent dioc'h tu.

Goulennet e voe digand ar varnerien evelhen : « Viktoria Konan a Zant Luk 33 vloaz, ganet e Roazoun, o chom e Kemper en eun ti hanvet ar Retred; Jil-Renan Konan a Zant Luk, 75 vloaz, gwechall dentjentil, bet kuzulier e Roazoun; Mari Duboz, gwreg Konan a Zant Luk ha tamallet eveldan; ha kredi a rit int enebourien ar bobl? evit beza bet a-unan gand enebourien ar Revolucion, beza sikouret forbaned ar Vande d'en em zevel, beza kaset d'ezo skeudennou evid en em anaout... (ar skapularou).

Ar varnerien a respontas ya, ha goude beza klevet an tamaller o tisplega al lezenn, al lez-varn a goun-daonas an aotrou a Zant Luk, an itroun hag o merc'h, da veza kaset d'ar maro.

Seiz oant er c'harr o digasas eus Kemper da Baris: Viktoria, he zad hag he mamm; gwreg Beneat; mab Sant Alouarn, ha diou verc'h Laroque.

Gwreg Beneat ne voe ket koundaonet. Ar re all a voe ive dibennet. Eus a zeiz, unan hepken a voe esper-net.

Goude beza koundaonet d'ar maro, ar brizonierien

n'o doa mui netra da ober nemet gedal an deiz ma teufe ar c'harr d'o c'herc'hat ha do c'has beteg ar c'hilhotin.

Viktoria hag he c'herent o doa pell zo kinniget o buhez da Zoue hag a c'hede e peoc'h deiz o maro. Met er prizoun ez oa eun den a 23 vloaz, markiz Kornulier, dimezet d'eur vaouez yaouankoc'h c'hoaz ha warnez beza mamm. Ar markiz, kollet gantan e benn, ne felle ket d'ezan mervel, hen ker yaouank, hag ec'h en em gemere ouz an holl, ha zoken ouz Doue. Viktoria a lavare enni he-unan: « Ma vary evelse, eman e riskl da veza daonet. » Hag e tosteas outan, e tisouezas kaout truez outan, kemeret perz en e hoan. Komz a reas d'ezan eus madelez Doue, eus eürusted peurbadus an Nenv. Pedi a reas ive, hag an den yaouank a voe gounezet; diskenn a reas en e galon eun tamm peoc'h ha frealzidigez. E zaelou ne voent mui ken c'houero. Viktoria a gasas anezan da gaout eur beleg a oa er prizon, ha goude beza bet an absolvenn, ar markiz a bignas hep re a geuz beteg ar c'hilhotin.

O c'herc'hant ar c'hilhotin, Viktoria a zastumas kement he doa hag a gargas tud d'o c'has d'he c'herent ha mignonezed.

Setu aman an tammig skrid digouezet gand an dimenzell Arc'hantel.

« Eus a berz Viktoria a zo o vont d'ar c'hilhotin, hag a c'houenn, goude he maro, pedennou diganez ha digant da vreur Renan (beleg). Pa weli da vreur, kempen d'ezan, eus va ferz, eun archedig kaer da lakat

an holl relegou a gasan d'it, relegou gwirion, am eus
bet digant va contr eskob.

Merzerentig Viktoria hag shiniñ he zud

» M'am eus an eurvad da vont d'ar baradoz, evel
am eus fizians, n'ankounac'hain ket va mignonned. »

An tamm lizer-ze a voe skrivet buan, sur a-walc'h
nebeut amzer a-raok ma pignas Viktoria e karr ar
c'hilhotin.

Deiz ar maro a voe an 19 a viz gouere 1794. Dis-
kennet eus ar c'harr dirag ar c'hilhotin, war blasenn
an Tron, Viktoria a oa etre he zad hag he mamm, hag
e pedas an « Aotrou Bourreo » da rey aotre d'ezí da
bignat araog he c'herent. Ar bourreo a roas d'ezí he
goulenn. Pokat a reas d'he zad ha d'he mamm, hag
oc'h en em daoler d'an daoulin dirazo, e c'houlenpas
o bennoz evel ma rea gwechall, e maner ar Bot, araok
mont da gousket. Ha goude e savas hag e lavaras:
« Va zad ker ha va mamm ger, desket oc'h eus d'in
beva; gant gras Doue ez an da zeski d'eoc'h mervel. »
Ha dispond, gant tiz, e pignas da lakat he gouzoug
dindan kountell ar c'hilhotin.

He c'horf, korfou he c'herent hag an tri ugent ben-
nak a voe dibennet en deiz-ze war blasenn an Tron,
a voe taolet mesk ha mesk e kartier Picpus, en eur
vengleuz trez, er foz m'oa bet taolet enni, daou zervez
araok, ar c'houzek Leanez eus Karmel Kompiégne.

Hirio, war eur voger eus bered Picpus ez eus, en eur
gichenn, diou daolennig, unan evit Viktoria, eun all
evit Karmelitez Kompiégne, hag a verk e pelec'h,
war a greder, int bet laket en douar.

Leanezed Kompiégne a zo bet, n'eus ket pell, laket
gand an Iliz, e renk an dud eürus en Nenv.

Fizians a c'hellomp kaout e vo gret hevelep enor da
Viktoria Konan a Zant Luk.

Karet he deus Doue hag an nesa, santel eo bet he buhez, santel eo bet he maro.

Met ar pez a sko ar spered pa lenner he buhez, eo he madelez, he habaskted, he nerz-kalon er prizon, e kreiz ar poaniou spontus a rankas da c'houzanz.

Lakat ar c'houzoug dindan kountell ar c'hilhotin, an dra-ze n'eo netra, evel ma skrive he-unan; an dra-ze ne bad nemed eur predig-amzer. Met beza er pri-zon e kreiz al loustoni, an denvalijenn, e mesk tud fallakr, beza goapeet, dismeganset, beza tamallet e gaou, koundaonet enep pep gwir, ha chom evelato laouen, e peoc'h, gouzout kinnig an holl boaniou da Zoue a-unan gant poaniou Hor Zalver war ar Groaz, gouzout pardoni, ober vad d'ar re a ra droug, pedi evito, ha kement-se nann eun dervez hepken, met bemdez, epad meur a zizun, meur a viz, setu aze petra zo tenn, petra ne c'heller ober nemet gand eun nerz-kalon souezus.

Evelse he deus gret Viktoria a Zant Luk. Eun ene kaer meurbet a ginnigas da Zoue.

Ya, fizians a c'hellomp kaout e vo kavet din gand an Iliz da veza laket war roll ar Zent, etouez ar Gwerc'hezed ha Merzerezed.

BREST
Moullerez ru ar G'ħastell, 4

1926